vefatına yakın dönemde münafıklar etkilerini tamamen kaybetmişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

DCR, s. 341-342; Buhârî, "Menâḳıb", 1, "Edeb", 52, "Aḥkâm", 27; Müslim, "Ṣıfâtü'l-münâfiḳîn", s. 16; Tirmizî, "Îmân", 14; İbn Hişâm, *es-Sîre²*, IV, 124; İbn Kuteybe, *el-Maʿârif* (Ukkâşe), s. 343; Belâzürî, *Ensâb*, I, 274-283; Süheylî, *er-Ravżü'l-ünüf*, IV, 324; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîḥu'l-ġayb*, II, 68 vd.; Kurtubî, *el-Câmiʿ*, I, 195; VII, 212; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, I, 47, 48; Elmalılı, *Hak Dini*, VI, 4997; Ahmed Emîn, *Fecrü'l-İslâm* (trc. Ahmed Serdaroğlu), Ankara 1976, s. 94; Abdülfettâh el-Kādî, *Esbâbü'n-nüzûl ʿani'ş-şaḥâbe ve'l-müfessirîn*, Kahire, ts., s. 12; M. Lokmân el-A'zamî en-Nedvî, *Müctemaʿu'l-Medîneti'l-münevvere fî ʿahdi'r-Resûl*, Kahire 1989, s. 427-470; H. Ahmet Sezikli, *Hz. Peygamber Devrinde Nifak Hareketleri*, Ankara 1994; Adnan Demircan, *Hz. Peygamber Devrinde Münafıklar*, Konya 1996; Nihat Hatipoğlu, *Peygamberimiz Döneminde Müşrik ve Münafık Liderler*, Ankara 1999, s. 83-106; Abdullah Yıldız, *Hz. Peygamber ve Gizli Düşmanları*, İstanbul 2000.

H. AHMET SEZİKLİ

MÜNÂFİKŪN SÛRESİ
(سورة المنافقون)

Kur'ân-ı Kerîm'in altmış üçüncü sûresi.

Medine döneminde nâzil olmuştur. Münafıklardan bahsedildiği için sûre Münâfikūn diye adlandırılmıştır. On bir âyet olup fâsılası ن harfidir. Sûrenin münafıklar hakkında nâzil olan ilk sekiz âyetinin nüzûl sebebine dair çeşitli rivayetler bulunmakla birlikte İbn Kesîr'in tercihine göre (*Tefsîr*, VII, 18) 5 veya 6 (626-627) yılında vuku bulan Benî Mustaliḳ Gazvesi sırasında cereyan eden şu olay üzerine indirilmiştir: Ensardan bir kişiyle bir muhacir arasında su kuyusu yüzünden çıkan tartışmada münafıkların reisi Abdullah b. Übey b. Selûl ensar tarafını tutmuş, muhacirlerin kendilerini rahatsız ettiğini ileri sürmüş ve Medine'ye dönüşlerinde güçlü olan ensarın zayıf muhacirleri şehirden çıkaracağını söylemiştir. Durumdan haberdar edilen Hz. Peygamber kendisini çağırtarak işin mahiyetini sorunca Abdullah olayı inkâr etmiştir. Sûrenin ilk âyetleri nâzil olup yalancılığı ortaya çıktığında kendisine Resûlullah'tan özür dilemesi tavsiye edilmişse de gururu yüzünden yanına gitmemiştir (İbnü'l-Cevzî, VIII, 271-272; Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr, VII, 17-23).

Münâfikūn sûresinin muhtevasını iki bölüm halinde ele almak mümkündür. Münafıkların dış görünümü ile ruhî portrelerine temas eden birinci bölümde bildirildiğine göre onlar yeri geldikçe yemin ederek müslüman olduklarını söyler, görünüşleri ve konuşmalarıyla ilgi çekerler. Ancak içlerinden ya hiç inanmamış veya Mekke'de iman ettikleri Hz. Peygamber Medine'ye gelip menfaat ve otoritelerini ortadan kaldıracak âdil bir düzen kurunca tekrar küfre dönmüş ve müslümanları içten içe İslâm dininden uzaklaştırmaya çalışmışlardır. Aslında onlar hainlikleri yüzünden her bağırışı kendi aleyhlerine sanan korkaklardır. Bu bölümde ayrıca Abdullah b. Übeyy'in yukarıdaki sözlerine atıfta bulunulmuş ve bu çifte şahsiyetli kimselerin sakınılması gereken müslüman düşmanı oldukları ifade edilmiştir (âyet 1-8).

Sûrenin ikinci bölümünde müminler, insan fıtratında önemli bir yer işgal eden mal hırsı ve evlât sevgisinin kendilerini Allah yolundan alıkoymaması hususunda uyarılmış, ardından, durdurulması ve ertelenmesi mümkün olmayan ölüm gelip çatmadan önce Allah'ın verdiği imkânlardan kamu yararına harcama yapmaları (infak) istenmiştir (âyet 9-11).

Hızlı ve kapsamlı kültür değişmeleri, sosyal hayatı büyük çapta etkileyen siyasî hareketlerin gerçekleştiği dönemlerde zayıf karakterli kişilerde nifak denen çifte şahsiyet psikolojisinin oluşması tarihte ve günümüzde gözlemlenen bir husustur. Münâfikūn sûresi, Asr-ı saâdet'ten itibaren İslâm tarihinde müslüman toplumların önemli bir problemini teşkil eden nifakın teşhisi konusuna ışık tutmaktadır. Bazı tefsir kaynaklarında, "Münâfikūn sûresini okuyan kimse nifaktan uzak kalır" meâlinde nakledilen hadisin (meselâ bk. Zemahşerî, IV, 112; Beyzâvî, IV, 282) mevzû olduğu kabul edilmiştir (Muhammed et-Trablusî, II, 723).

Münâfikūn sûresiyle ilgili olarak Hasan Ferid Gülpâyigânî'nin *Tefsîr-i Sûre-i Mübâreke-i Cumuʿa ve Tefsîr-i Sûre-i Kerîme-i Münâfiḳūn* isimli bir çalışması vardır (Tahran 1985). Ahmet Vefa Temel, *Münâfikûn Sûresi Tefsîri ve Tasvir Ettiği Münâfık Karakteri* adıyla bir yüksek lisans çalışması yapmıştır (1996, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü).

BİBLİYOGRAFYA :

Vâhidî, *Esbâbü'n-nüzûl* (nşr. Seyyid el-Cümeylî), Beyrut 1410/1990, s. 361-362; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Beyrut), IV, 112; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesîr*, VIII, 271-278; Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl*, Beyrut 1410/1990, IV, 282; Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Ḳurʾâni'l-ʿaẓîm*, Beyrut 1385/1966, VII, 17-23; Muhammed et-Trablusî, *el-Keşfü'l-ilâhî ʿan şedîdi'ż-żaʿf ve'l-mevżûʿ ve'l-vâhî* (nşr. M. Mahmûd Ahmed Bekkâr), Mekke 1408, II, 723.

M. KÂMİL YAŞAROĞLU

Münâfikūn sûresinin ilk âyetleri

MÜNAKAŞA

(bk. CEDEL).

MÜNÂSEBÂTÜ'l-ÂYÂT ve's-SÜVER
(مناسبات الآيات و السور)

Âyetler ve sûreler arasındaki anlam ilişkisi ve bunu inceleyen bilim dalı.

Sözlükte "iki şey arasındaki ilişki" anlamına gelen **münâsebet**in çoğulu ile **âyet** ve **sûre** kelimelerinin çoğulundan oluşan **münâsebâtü'l-âyât ve's-süver** terkibinde münasebet yerine aynı anlamda **tenâsüb** de kullanılmaktadır. Tefsir ilminde bu disipline "el-münâsebe beyne'l-âyât, et-tenâsüb beyne'l-âyât ve's-süver, tenâsübü'l-ây ve's-süver, münâsebâtü'l-Kur'ân" da denilmektedir. Kur'an'ın, âyet ve sûreleriyle bir bütün olduğu düşüncesinin işlendiği nazmü'l-Kur'ân konusunun münâsebâtü'l-âyât ve's-süver ile yakın ilgisi vardır (bk. NAZMÜ'l-KUR'ÂN). Hamîdüddin Ferâhî'ye göre nazm münasebeti de içine alan geniş bir mahiyet arzeder. Münâsebât ve tenâsüb kelimeleri âyetler ve sûreler arasında icmal-tafsil, umumîlik-hususîlik, aklîlik-hissîlik vb. alâka çeşitlerinden biriyle veya sebep-müsebbeb, illet-mâlûl, benzerlik-zıtlık gibi zihnî bağlarla mâna irti-